Metsätiaisiksi kutsutaan hömö-, töyhtö-, kuusi- ja lapintiaisia. Metsätiaisten luontaiset pesäpaikat ovat vähentyneet, mutta niiden auttaminen on mahdollista monin eri keinoin. Niille voidaan tehdä tekopökkelöitä, nojopuita, pökkelöpönttöjä ja linnunpönttöjä. Tärkeintä kuitenkin olisi säästää luontaiset pesimäympäristöt ja pesäpaikat.

Suotuisin pesimäympäristö metsätiaisille on yli 50-vuotias havupuuvaltainen sekametsä, jossa on lehtipuuta, metsän kerroksellisuutta ja suuri latvuspeittävyys. Etelä-Suomessa hieman nuoremmatkin metsät kelpaavat. Hömö- ja kuusitiaiset viihtyvät kuusivaltaisissa metsissä ja töyhtö- ja lapintiaiset mäntyvaltaisissa metsissä.

Kosteissa olosuhteissa syntyy hömötiaiselle sopivia pesäpökkelöitä.

Pesäpaikoiksi soveltuvat lajin mukaan pökkelöt, valmiit luonnonkolot tai linnunpöntöt. Hömötiaiset kaivavat joka vuosi uuden pesäkolon yleensä koivu- tai leppäpökkelöön. Töyhtö- ja lapintiaiset voivat kaivaa myös itse koloja, mutta ne kelpuuttavat myös esimerkiksi hömötiaisen vanhan pesäkolon pesäpaikakseen. Kuusitiaiset eivät kaiva koloja, vaan ne pesivät muiden lintujen tekemissä koloissa tai linnunpöntöissä.

Pökkelöt ovat pitkälle lahonneita, vielä pystyssä olevia lehtipuita tai sen osia. Niiden muodostuminen on nopeampaa metsän kosteissa osissa, kuten soiden reunametsissä sekä purojen ja ojien varsilla.

Töyhtötiainen voi kaivaa pesäkolon itse tai pesiä hömötiaisen vanhaan pesään.

Taulakääpä on lahottanut koivun sopivan pehmeäksi.

Pesäpaikoiksi soveltuvat pökkelöt ovat valkolahon lahottamaa tasaisen pehmeää puuainesta. Yleisin koivun valkolahoa aiheuttava kääpä on harmaanvaalea taulakääpä. Sen sijaan yleinen rusehtava pökkelökääpä tuottaa tiaisten pesiin soveltumatonta ruskolahoa. Lahopökkelöitä ei pidä kaataa hakkuissa, ja niiden ympärille tulisi jättää suojaavaa puustoa.

Tiaisten pesimäkausi kestää keväästä alkukesään, joten metsätiaisten pesimäympäristöissä tulisi välttää hakkuita huhtikuusta juhannukseen. Metsälaissa on tarkemmin määritelty rajoitukset pesimäaikaisille hakkuille.

Tekopökkelö on tulevaisuuden investointi asuntopulaan. Tekopökkelöitä tehdään elävistä koivuista. Ne tehdään harvennushakkuiden yhteydessä normaaleihin talousmetsiin, missä on lehtipuustoa sekapuuna.

Tekopökkelöt sijoitetaan suojaisaan paikkaan, jossa on tiheämpi puusto tai alikasvoskuusia, esimerkiksi harvennushakkuiden säästöpuuryhmiin. Harvennusta edeltävässä raivauksessa jätetään suojapuustoa tekopökkelöille.

Tekopökkelöiden pituus on 2–5 metriä, kun ne tehdään monitoimikoneella. Moottorisahalla tehtäessä pituus on 1–1,5 metriä. Sopiva tekopökkelön läpimitta on 10–15 senttimetriä. Pieni pökkelö piilossa on tiaisille turvallisempi pesäpaikka kuin suuri näkösällä.

Tekopökkelön kuorta ei saa rikkoa monitoimikoneella, koska silloin puuaines kuivuu ja kovettuu. Vasta myöhemmin puun ollessa pehmeä ja pitkälle lahonnut tuoheen voi tehdä halkaisijaltaan kolmen senttimetrin reiän puukolla, ellei vioittumia ole tullut luonnostaan.

Hömötiainen vaihtaa pesäpaikkaa joka vuosi, joten samaan metsään on hyvä tehdä useita tekopökkelöitä. 20 keskikokoista tekopökkelöä hehtaarilla on vajaa kuutiometriä koivukuitua. Se on kohtuullinen investointi metsätiaisten tulevaisuuden pesäpaikoiksi.

Harvennuksilla tinteille voi tehdä 10-15 senttimetriä paksuja tekopökkelöitä useita kymmeniä hehtaarille.

Moottarisahalla tehtyjä tekopökkelöitä. Koivun lahoaminen pesäpuuksi kestää noin kymmenen vuotta.

Tekopökkelön tekeminen harvennuksilla jätettäviin suojatiheikköihin onnistuu taitavalta motokuskilta helposti.

Hömötiainen tekee joka vuosi uuden pesäkolon pitkälle lahonneeseen pökkelöön.

Nojopuut

Nojopuilla saadaan tehtyä nopeasti pesäpaikka metsätiaisille. Nojopuu tehdään maassa lahonneesta koivusta tai lepästä. Nojopuun pituus on yleensä metristä kolmeen metriin. Tinteille ihanteellinen lahopuun läpimitta on 10-15 senttimetriä.

Sopivasti pehmenneestä valkolahon lahottamasta puusta saa heti valmiin pesäpuun, mutta pystyyn voi nostaa myös vähemmän lahonneita puita, jotka lahoavat muutaman vuoden sisällä.

Maassa makaava lahopuu nostetaan yleensä nuorta kuusta vasten pystyyn ja jätetään hieman kallelleen. Sitä ei välttämättä tarvitse sitoa kiinni, jos se on tuettu kuusen oksien väliin. Alas asti vihreät kuusen oksat antavat myös suojaa pesiville linnuille.

Jos nojopuun tuohi ei ole rikkoutunut, siihen tehdään tiaisen mentävä läpimitaltaan noin kolmen senttimetrin kokoinen reikä puukolla, mutta lahopuuhun ei kaiveta koloa. Tiaisen nokka on liian hentoinen tuohen läpäisyyn, mutta pesäkolon kaivaminen kuuluu etenkin hömötiaisen keväiseen pesimäviettiin.

Jos nojopuiksi kelpaavia lahopuita löytyy runsaasti yhdeltä alueelta, niitä voidaan siirtää pesinnän kannalta muihin suotuisiin pesimäympäristöön.

Nojopuu on maasta pystyyn nostettu lahonnut puu, joka vastaa luonnon pökkelöä. Nojopuut auttavat tiaisia pesäpaikan löytämisessä, jos luonnon tuottamia pökkelöitä ei ole tarjolla.

Metsistä saattaa löytää maahan lahonneita koivuja, joita voi nostaa pystyyn metsätiaisten pesäpuiksi. Osa lahopuista kannattaa jättää maahan lahoamaan.

Lahopuita voi myös itse tuottaa kaatamalla hieskoivuja maahan lahomaan. Parhaita kohteita tällaiseen toimintaan ovat pienet suoalueet, joilla ei ole taloudellista merkitystä.

Pökkelöpöntöt

Pökkelöpönttö on valmis asunto. Se on puuhun ripustettava luonnon tuottama lahopuun pätkä. Se tehdään maahan lahonneesta 10-15 senttimetriä läpimitaltaan olevasta koivusta tai lepästä. Sopivia lahopuita löytää kosteilta paikoilta, esimerkiksi ojien ja purojen varsilta sekä puustoisilta soilta.

Lahopuun pitää olla valkolahon, esimerkiksi taulakäävän, lahottamaa juustomaisen pehmeää puuainesta. Lahon kovuutta testataan puukolla maassa olevista puista. Puukon pitää upota puuhun tasaisesti painamalla mutta ei liian helposti.

Lahopuut sahataan 50-100 senttimetrin pituisiksi pätkiksi ja pönttö sidotaan noin 1,5 metrin korkeudelle taloudellisesti vähäarvoisiin nuoriin alikasvoskuusiin. Pöntön yläosaan tehdään tuoheen tintin mentävä halkaisijaltaan noin kolmen senttimetrin reikä, mutta lahopuuta ei kaiveta enempää.

Pökkelöpöntöt sijoitetaan luontaisiin pesimäympäristöihin. Metsässä tulisi olla kuusten antamaa suojaa ja lehtipuustoa, josta tiaiset hakevat poikasilleen ravintoa. Usein pökkelöpönttöön saa pesimään hömötiaisen, joka kaivaa joka vuosi uuden pesäkolon. Töyhtötiaisille pökkelöpönttöjä voi sijoittaa mäntykankaille nuoriin kuusiin.

Hyvä pökkelöpönttö syntyy valkolahon tasaisesti lahottamasta koivusta. Taulakääpä tuottaa valkolahoa.

Kattona voi käyttää sammalta tai tuohta, jotka vähentävät veden pääsemistä pesäkoloon.

Pökkelöpönttö ripustetaan nuoreen kuuseen ja tehdään tuoheen tintin mentävä reikä. Lahoa puuta ei poisteta.

Töyhtötiaisille pökkelöpönttö kannattaa sijoittaa mäntyvaltaisiin metsiin, joissa ne usein pesivät.

Linnunpöntöt

Linnunpönttö on valmis ja kestävä ratkaisu asuntopulaongelmiin vuosikausiksi. Metsätiaisten linnunpöntöissä on tärkeää oikean kokoisen pöntön ja lentoaukon tekeminen. Lapintiaisille sopiva lentoaukon koko on 32 mm ja muille metsätiaisille 28 mm.

Pöntöt sijoitetaan metsätiaisten luontaisiin pesimäympäristöihin, joita ovat esimerkiksi havupuuvaltaiset varttuneet sekametsät.

Parhaiten pönttöihin saa pesimään kuusi- ja lapintiaisen, toisinaan myös töyhtötiaisen. Hömötiainen pesii harvoin pöntössä. Pönttöihin saattaa usein pesiä myös joku muu lintulaji kuin metsätiainen, esimerkiksi kirjosieppo.

Hömö- ja töyhtötiainen kaivertavat luonnossa pesäkolon lahoon pökkelöön. Niitä voi yrittää houkutella pesimään pönttöön täyttämällä pönttö lahonneella puuaineksella, purulla tai kutterilastulla. Kuusi- ja lapintiaisen pönttöjä ei täytetä. Täytetyn pöntön sisäläpimitta on vain kymmenen senttimetriä, jotta tiaisen kaivaessa pesäkoloa reunoille ei jäisi yhtään täyteainetta, joka voisi myöhemmin romahtaa munien tai poikasten päälle.

Tarkempia ohjeita pönttöjen tekemiseen eri linnuille löytyy alueellisten lintutieteellisten yhdistysten ja BirdLife Suomen verkkosivuilta.

Lapintiainen on löytänyt asunnon.

Pönttö sijoitetaan luontaiseen elinympäristöön.

Kuusitiainen pesii mielellään pöntöissä.

Kaikkiin tässä tietokortissa esitettyihin toimiin tarvitaan maanomistajan lupa. Tietokortti on toteutettu maa- ja metsätalousministeriön METSO-ohjelmalla rahoitetussa Tinttimetsä-hankkeessa.

Tekstit: Jukka Ruutiainen, Suomen metsäkeskus ja Satu Kumpula, Oulun yliopisto
Valokuvat: Jukka Ruutiainen, Satu Kumpula ja Antti Leinonen
Piirrokset: Seppo Leinonen

METSIEN MONIMUOTOISUUS METSO

Maa- ja metsätalousministeriö

Metsäkeskus

OULUN YLIOPISTO

LUOMUS LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO